

**Journalistic anti-polish literature 1920-1930 as a source
of social reflection SSR citizens of Poland**

In the article the Soviet journalistic publications about Poland in the interwar period. The characteristic theme of propaganda brochures, which included work on the political situation in the Second Polish Republic, workers and revolutionary movements in the country, and especially – the hypothetical threat of the Soviet Union from Poland and the repressive policies of the Polish government in Western. That is the thesis of the likelihood of a new «bourgeois intervention» served as the basis for the image of Poland as potentially dangerous to the Soviet state. In addition to Ukrainian readers specifically emphasized the fact that «the Polish pans» – not only social but also Ukrainian national enemy.

The methods of Soviet propaganda, which were used to form a negative image of Poland and Poles in the minds of the citizens of the USSR. Characterized course to the general image of the Western powers as hostile and dangerous to the Soviet Union and including the SSR. Showing practice of imposing clichés about politicians and the authorities of the neighbouring country, the formation of readers neglect to Polish and Western politicians, supported derogatory definitions and characteristics.

Key words: SSR, Soviet Bolsheviks, Petliurists, pilsudchyky, «capitalists», «imperialist powers», working class, «enemy image».

Отримано: 10.11.2016

УДК 378:63(477)«192»:070

В. В. Покалюк

**ЖУРНАЛ «СТУДЕНТ РЕВОЛЮЦІЇ» ПРО НАВЧАЛЬНУ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНУ, ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИШІВ УСРР У 1920-ті рр.**

У статті на основі публікації журналу «Студент революції» розповідається про навчальну, науково-дослідну та громадсько-політичну роботу вишів сільськогосподарського профілю у 1920-ті рр. Автор, характеризуючи навчальну роботу, зазначає, що початок навчального року у вишах не був ритмічним, а, власне, саму навчальну роботу планували предметні комісії, які розглядали і затверджували програми та робочі плани, здійснювали спроби вдосконалення методів викладання і системи навчання. Показано дискусії щодо запровадження нових методів навчання, зокрема бригадно-лабораторного. Розповідається про формування навчально-матеріальної бази вишів. Автор проаналізував публікації, у яких йдеться про проходження студентами обов'язкової літньої практики. Констатується, що перші випуски студентів були малочисельними. Певну увагу у статті приділено науково-дослідній роботі, яка, насамперед, проводилася у наукових гуртках і семінарах. Зазначається, що одним із пріоритетних напрямків вишів була їхня громадсько-політична робота. Зокрема, проводилася значна ідеологічна робота, якою керували осередки КП(б) У і ЛКСМУ. Йдеться про роботу гуртків партійного спрямування, органів студентського самоврядування, виконавчого бюро проле-

тарського студентства. Аналізуються публікації журналу, що з'ясовують роль у житті студентів преси. Констатується, що важливим напрямком була шефська робота вищих у селлах свого регіону. Автор розповідає про роботу гуртків, де студенти могли реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт.

Ключові слова: *інститут, технікум, сільське господарство, студент, викладач, навчання, шефська робота.*

Важливим джерелом для вивчення діяльності сільськогосподарських вищих навчальних закладів УСРР в умовах радянської тоталітарної системи, є журнал «Студент революції» (орган Всеукраїнської ради пролетарського студентства), що виходив у Харкові у 1922-1933 рр. Це видання ще не стало предметом спеціального дослідження. Окремі його аспекти відображені у декількох публікаціях О.Б. Комарницького [14-16].

У цій статті, використавши матеріали журналу, проаналізуємо навчальну, науково-дослідну та громадсько-політичну роботу вищих сільськогосподарського профілю. Хронологічні межі дослідження пов'язані із тією обставиною, що у 1920-ті рр. ці вищі підпорядковувалися Народному комісаріату освіти, а з 1930 р. їх перевели під юрисдикцію Наркомату землеробства УСРР.

Частина публікацій присвячена навчальній роботі. Початок навчального року у вищих не був ритмічним. Наприклад, у Харківському сільськогосподарському інституті (СГІ) 1923-1924 навчальний рік (н.р.) розпочався у 20-х числах вересня [4, с.105].

Навчальну роботу планували предметні комісії. Вони розглядали і затверджували програми та робочі плани, зокрема, в Єрастівському сільськогосподарському технікумі (СТТ) [10, с.65]. До складу комісій, наприклад, у Красноградському СТТ, входили представники студентства. Окрім того, при виконавчому бюро пролетарського студентства (ВБПС) функціонувала академічна [навчальна] комісія, яка координувала і спрямовувала роботу студентських представників у різних комісіях, що регулювали навчальну роботу вишу [4, с.24]. У журналі вміщено декілька дописів, автори яких пропонували вдосконалити навчальні плани. Так, представники Харківського СГІ входили до складу комісії Укрголовпрофосвіти НКО, яка переглядала навчальні плани і програми [4, с.104]. Дописувач Максимов у 1926 р. пропонував розширити перелік навчальних предметів, які вивчали в агрономічних технікумах, і запровадити вивчення геодезії [28, с.22]. Один із студентів Харківського зоотехнічного технікуму переконував у необхідності збільшити кількість годин на вивчення сільськогосподарської економіки і пов'язати її із завданнями тваринництва [39, с.83]. З Полтавського агрономічно-кооперативного технікуму у 1924 р. скаржилися на неритмічність розкладу. Були дні коли ставили по 5 занять, в інші дні відбувалися по 1-2 заняття. Мали місце випадки, коли студентам не повідомляли про розклад занять на наступний день [45, с.93].

Декілька публікацій розповідають про спроби вдосконалення методів викладання і системи навчання. Зокрема, у 1922 р.

з'явилася замітка, у якій йшлося про невдоволення студентів запровадженням замість предметної курсової системи навчання. Зазначалося, що ця система найбільш болісною була для бідних студентів, які за предметною системою мали змогу підзаробляти на проживання. Курсова система змушувала їх регулярно відвідувати заняття [24, с.90].

Впродовж десятиліття у навчальних закладах дискутувалося питання щодо запровадження нових методів навчання. Так, у Харківському зоотехнічному технікумі у 1923 р. лекційну систему наполовину замінили семінарськими заняттями і бесідами. З 1924-1925 н.р. почали запроваджувати бригадно-лабораторний («Дальтон-план») метод навчання. Частина викладачів поставилася до нього скептично [42, с.49]. Новий метод впроваджували також у Харківських ветеринарному [17, с.42-43] і геодезичному та землевпорядному інститутах [43, с.47]. З Єрастівського СГТ повідомляли, що позитивом цього методу було те, що він змушував студентів регулярно працювати, а викладачі мали змогу частіше перевіряти знання молоді. Водночас, у студентів помічалася тенденція до «зубрьожки», бракувало свідомого логічного мислення у тій чи іншій дисципліні [10, с.65]. З 1923 р., зокрема, в Харківському СГІ, почали впроваджувати політику українізації, відповідно до якої деякі кафедри перейшли до викладання українською мовою, запровадження української мови як окремої навчальної дисципліни, курсів української мови для техперсоналу [4, с.104].

Поступово формувалася навчально-матеріальна база вишів. Так, у Харківському зоотехнічному технікумі були 2 бібліотеки із фондом у 20 тис. книг; хімічна, фізична, зоотехнічна, ботанічна, зоологічна і фітотехнічна лабораторії, декілька кабінетів [42, с.49]. У Красноградському СГТ працювали кабінети часткового та загального рослинництва, ботаніки та фітопатології, генетики та селекції, скотарства; хімічна лабораторія. Виш мав невеличку бібліотеку (фонд становив 1,5 тис. прим.) і навчальне господарство «Нива», де було закладене дослідне поле, кафедральні поля, ботанічну ділянку, на яких студенти проводили практичну роботу [31, с.85]. Своїм навчальним господарством гордився Маслівський СГТ. Він мав велике польове насіннєве господарство (тут студенти практично виконували всі роботи, починаючи від підготовки ґрунту і, закінчуючи, чищенням врожаю), ферму (молодь доглядала худобу і складала для неї норми харчування), ботанічний сад, у якому було близько 2 тис. видів рослин [13, с.84].

З 1923 р. у вишах впровадили обов'язкову літню практику. Влітку того року студенти Харківського СГІ відпрацювали у селах загалом 16948 днів [4, с.104-105]. Влітку 1924 р. студенти Харківського геодезичного і землевпорядного інституту практикувалися у с. Височоновці. Упродовж 1,5 міс. студенти фотографували місцевість, проводили роботи з нівелювання і астрономії тощо. Після практики частину студентів запрошували на посади землемірів, яку вони, очевидно, мали поєднувати з навчанням [21, с.94]. Практикантів Полтавського землевпорядного технікуму у

1927 р. для проведення практичної роботи на виробництві поділили на 12 груп («партій»), які працювали в окремих селах («земле-громадах»). Їх очолювали старші студенти. Робота «партій» координувалася головною землевпорядною «дистанцією», яка складалася з викладачів. Кожний студент за проведену роботу отримував відповідну плату в залежності від курсу: на I курсі – по 30 крб., II-му – 42 крб., начальники «польових партій» – 53 крб. [38, с.61].

Перші випуски студентів були малочисельними. Так, у 1921 р. Харківський ветеринарний інститут закінчили 72 особи, що навчалися за пришвидшеною навчальною програмою, у 1922 р. – 6, у 1923 р. – 13. У наступні 4 роки прогнозувалося, що контингент випускників щорічно не перевищуватиме 75 осіб. Водночас, на 1924 р. в Україні не вистачало 411 ветеринарних лікарів. Навіть якщо додати ще й випускників Київського ветеринарного інституту, то становище із кадрами залишалося бути складним [20, с.82; 36, с.116]. Єлисаветградський СГТ навесні 1922 р. випустив 5 осіб, у листопаді 1923 р. – 21 [32, с.88]. Полтавський землевпорядний технікум у 1921-1926 рр. підготував 91 спеціаліста [48, с.61]. 24 липня 1923 р. відбувся перший випуск 74 слухачів робітфаку Кам'янець-Подільського СГІ, з яких 52 особи мали вступати на агрономічний факультет вишу [35, с.112-113].

Певна увага у вишах приділялася науково-дослідній роботі. Наприклад, у Полтавському землевпорядному технікумі у 1927 р. вона проводилася за такими напрямками: 1) організація та економіка землевпорядкування; 2) землевпорядно-правовий процес; 3) землевпорядна техніка [48, с.61]. У Красноградському СГТ вивчали місцеву флору, проводили дослідження корінної системи бур'янів регіону. НДР у цьому виші концентрувалася переважно в агрономічному гуртку [31, с.85]. У Харківському СГІ у 1923 р. працювали гуртки з вивчення садівництва та городництва, культури цукрового буряка, лісовий, меліоративний. Зокрема, в останньому гуртку щонеділі організовували доповіді з ряду питань, наприклад, про використання порогів Дніпра для зрошування і електрифікації, про новини меліорації тощо. Гурток започаткували з ініціативи декана інженерно-агрономічного факультету професора Ю.В. Ланге [5, с.94]. У тому ж році у Харківському геодезичному і землевпорядному інституті започаткували землевпорядний гурток, який поставив за мету вивчити форми землекористування у Росії [22, с.83]. У Білоцерківському СГТ працював гурток сільськогосподарської механіки [52, с.45], а в Полтавському аграрно-кооперативному – агрономічний гурток [45, с.92]. Функціонували і загальноосвітні гуртки. Наприклад, у Кам'янець-Подільському СГІ діяв краєзнавчий гурток, який вивчав продуктивність праці місцевих підприємств [46, с.50]. На робітфаці Київських політехнічного інституту і СГІ слухачі мали змогу працювати у гуртках російської та української літератури, математики і біології [44, с.86]. Такі ж гуртки функціонували і в Красноградському СГТ [4, с.24]. У Білоцерківському СГТ налагодили роботу НОП-гуртка. У 1925 р. він мав 84 члени. У першому

триместрі 1924-1925 н.р. на 8 засіданнях гуртка заслухали 7 доповідей [52, с.45]. У Волинському агрономічному технікумі студенти працювали у семінарі сільськогосподарської економії (згодом – громадської агрономії) [3, с.60].

Одним із пріоритетних напрямків вишів була їхня громадсько-політична робота, зокрема, проводилася значна ідеологічна робота, якою керували осередки КП(б)У і ЛКСМУ. Вони були малочисельними. Так, у Харківському геодезичному і землевпорядному інституті у 1923 р. партосередок налічував лише 6 осіб [22, с.83]. Поступово зростали ряди партійців у Харківському ветеринарному інституті. У 1923 р. тут було 6 комуністів, у 1924 р. – 10. Фракція ЛКСМУ, яка була прикріплена до осередку ЛКСМУ СГІ, зросла з 8 до 25 осіб [17, с.42]. У Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі осередок ЛКСМУ зріс з 15 у 1924 р. до 36 осіб у 1925 р. (10% від загальної кількості студентів). У 1924 р. у виші працювали 4 комуністи. За перший триместр 1923-1924 н.р. партійцям вдалося провести 8 загальних зборів, на яких в середньому були присутні 80-90 осіб [45, с.92; 12, с.37]. У 1926 р. партосередок Красноградського СГТ об'єднував 15 осіб, комсомольський – 28 [4, с.24], у 1927 р. – відповідно 8 і 41 [31, с.85].

У вишах поряд з ректором існував інститут політкомісарів, які контролювали діяльність керівника закладу і стежили за дотриманням у вишах правильності курсу більшовицької партії. Ймовірно, саме після підказки політкомісара у 1922 р. звільнили з посади ректора Харківського СГІ професора Алова і призначили замість нього професора Янату. Алова звинуватили в тому, що він мав антирадянські настрої [47, с.98]. З Єлисаветградського СГТ повідомляли, що у виші не було постійного політкомісара, оскільки щорічно присилали нового політкома, а відтак вони не встигали налагодити ідеологічну роботу [32, с.89].

Викладачі та студенти мали можливість працювати у гуртках партійного спрямування. Так, у Харківському СГІ у середині 1923 р. було 7 політгуртків, відвідуваність занять у яких з початку року зросла з 50% до 70% [4, с.105]. Такі ж гуртки працювали у Харківському геодезичному і землевпорядному інституті [1, с.89], Єлисаветградському [32, с.89] і Полонському СГТ [37, с.87]. Водночас, з Харківського ветеринарного інституту повідомляли, що студенти пасивно ставилися до роботи у гуртках і до участі у зборах (їх відвідували 20-25% студентів) [17, с.43]. На робітфаци Київських політехнічного інституту і СГІ працювали гуртки політграмоти, історії революційного руху в Росії, антирелігійної пропаганди [44, с.86]; у Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі – ленінізму і антирелігійний [12, с.37]; Білоцерківському СГТ [52, с.45] і Харківському зоотехнічному – ленінізму [42, с.49]; Донецькому СГТ – антирелігійної пропаганди [49, с.44]. Зауважимо, що робота цих гуртків не завжди була ефективною. Так, 6 січня 1929 р. загін «легкої кавалерії» «наскочив» на різдвяну вечірку з усіма її атрибутами (кутя, узвар, риба тощо), яку проводили 8 студентів-жителів кім.103 БПС на Товкачівці. Серед них –

студенти Харківського СГІ Гуржа, Плющ, Ярумболь, Подопрігора [29, с.47].

Формувалися органи студентського самоврядування. На початку десятиліття інтереси студентів відстоювали студкомі [4, с.104; 22, с.82]. Поряд з ними у вишах працювали професійні секції. У Харківському СГІ на початку 1923 р. було 11 профсекцій, які об'єднували 505 членів. Зокрема, профсекція працівників землі і лісу налічувала 200 осіб, «Робос» – 97, «Радпрацівник» – 60, цукровиків – 45, залізничників – 35, «Медсанпраця» – 15, гірників – 13, металистів – 12, хіміків і комунальних працівників – по 10, зв'язківців – 8 [34, с.102]. Невдовзі кількість членів збільшилася до 550 [40, с.97]. У середині року кількість секцій зростає до 15, які мали 665 членів. Найбільші з них – працівників землі і лісу (211 осіб), «Робос» (164) і цукровиків (49). Загалом, членами профспілки на той час були бл. 40% студентів [4, с.105]. У Кам'янець-Подільському СГІ членами профспілки були 152 особи, з яких до складу профсекції працівників землі і лісу входили 86 осіб, «Робос» – 24, «Радпрацівників» – 23, зв'язківців і транспортників по 5 [41, с.100]. У Харківському геодезичному і землепорядному інституті у 1924 р. членами профспілки були 260 із 310 студентів. Як і в попередніх закладах, найбільшою була профсекція працівників землі і лісу (65 осіб) [1, с.89]. У тому ж році у Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі було 45 членів різних профспілок: секцією працівників землі і лісу охопили 25 осіб, «Робос» – 11, «Радпрацівник» – 4, «Медсанпраця» – 3, «Поліграфоб'єднання» і «Нархарчування» – по 1 [45, с.92]. Чисельно переважала у 1925 р. профсекція працівників землі і лісу в Одеському землепорядно-меліоративному технікумі [11, с.39]. Водночас, Білоцерківському СГТ більшість належало профсекції «Робос», яка мала 20 членів. Профсекція працівників землі і лісу об'єднувала 10 членів, «Радпрацівник» – 7, цукровиків – 8, залізничників – 3 [52, с.44]. У Красноградському СГТ серед 112 студентів членами профспілки були 100 [31, с.85].

Роботу секцій об'єднувало і координувало виконавче бюро (ВБПС), яке прийшло на зміну студкомам. ВБПС обиралося на загальних зборах всіх членів профсекцій. У січні-лютому 1923 р. члени бюро Харківського СГІ збиралися на свої засідання 5 разів. Крім того, ВБПС провела 2 об'єднаних засідання з профкомом і уповноваженими секцій. Останні обиралися секціями, у яких було менше 30 членів [34, с.102].

У вишах функціонували і профсекції комітету незаможних селян (КНС). Так, у 1924 р. у Харківському ветеринарному інституті вона налічувала 60 членів [17, с.42], геодезичному і землепорядному інституті – 35; у 1925 р. у Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі – 133 [12, с.37], Білоцерківському СГТ – 76 [52, с.44]. Секція КНС Полтавського агрономічно-кооперативного технікуму провела 3 загальні збори в 1924 р. [45, с.92].

У вишах працювали осередки добровільних громадських організацій. Наприклад, у Білоцерківському СГТ діяли осередок

МОДРу, який налічував 364 особи, ТАПУКу (102 особи), «Доброхім», «Допомоги жертвам інтервенції» [52, с.45]. Харківський ветеринарний інститут мав осередки «Доброхіму», ТАПУКу і МОДРу, «Друзів дітей», «Лікбезу» [10, с.43]. У Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі були осередки МОДРу і товариства «Аерохім» [12, с.37]. У Донецькому СГТ всі студенти були членами МОДРу. Вони інтенсивно працювали в товаристві «Допомога жертвам інтервенції», допомагаючи збирати матеріали [49, с.44].

Ряд публікацій журналу з'ясовують роль у житті студентів преси, зокрема журналів і стінгазет. Так, у Кам'янець-Подільському СГП виконбюро і робітфак випускали журнал «Жнива» [33, с.57]. У Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі виходив громадсько-політичний літературно-науковий місячник «Зміна» [12, с.37]. Студентство Кам'янець-Подільського СГП випускало також стінгазету «Листок студента»; Білоцерківського – «Трактор» [52, с.45], Вінницького – «Промінь» [9, с.94], Красноградського СГТ – «Червоний хлібороб» [31, с.24], Одеського землеробського – «Робітник землі» [50, с.33], Полтавського агрономічно-кооперативного – «Студент-незможник» [12, с.37]; робітфаку Київських політехнічного інституту і СГП – «Робітфаковець» [44, с.86]. У Вінницькому СГТ організували студкорівський гурток, на одне із засідань якого запросили співробітника місцевої газети «Червоний край», який прочитав доповідь про завдання студкорівської роботи. Студкори влаштували вечірки побуту, де проводили показові суди, «живі газети». На ці вечірки запрошували представників інших вишів. Обмінювалися з редколегіями різних вишів дописами [9, с.94-95]. У Красноградському СГТ ставилися «живі газети», наприклад, «Хамелеон» [31, с.24].

Водночас, студентська преса мала ряд недоліків. Дописувач С. Краснов звернув увагу на пасивність студентства Харківського ветеринарного інституту. Він зауважував, що у стінгазету пишуть лише обрані особи. Через нестачу матеріалів у 1924 р. було зрівано вихід одного з номерів газети [17, с.43]. Основним недоліком газети «Листок студента» Кам'янець-Подільського СГП було те, що редколегія не залучала до роботи у ній викладачів, хоча «голос професури конче потрібен і повинен займати першорядне місце, за допомогою бо його будуть розв'язувати головним чином академічні дисонанси» [27, с.55]. Крім того, спецкор І. Кумпань звернув увагу на те, що в газеті було обмаль прозових творів, гумору, сатири, нарисів про побут студентів, карикатур [23, с.52]. У журналі «Жнива» вміщували не відредаговані статті, вірші та спогади. Публікувалися слабкі прозові твори. У редакції «на кожному кроці зустрічались недбалість, неохайність». Траплялися міркування антирадянського змісту. Зокрема, зазначалося, що В.І. Ленін своє ім'я «придбав, сидючи серед шахтарів на золотих копальнях», «Боротьба світового пролетаріату за останні шість років йшла не за визволення пролетаріату, а за [Леніна]». Один із дописувачів порівнював Леніна із «прикордонним стовпом» [33, с.57].

Важливим напрямком була шефська робота вишів у селах свого регіону. Студенти організовували для селян сільськогосподар-

ські курси. Зокрема, взимку 1925 р. такі курси у с. Олександрівка Луганського округу провело студентство Донецького СГТ. Викладачами були самі студенти, які кваліфіковано давали відповіді на питання, що хвилювали селян [49, с.44]. На початку 1926 р. організували 8 курсів, які охопили 278 селян. У селах Катеринівка і Олександрівка провели показову годівлю худоби [18, с.42]. У 1925 р. у с. Цареводар мобілізувала селян на навчання на курсах молодь Херсонського СГТ. Дописувач С. Лисогорів повідомляв, що до студентів зверталися селяни с. Новокам'янка, які просили провести у них курси. Причому вони зобов'язувалися забезпечити їх харчуванням і оплатити їхню роботу [25, с.46]. У 1924 р. місячні курси у с. Деркачів провели студенти Харківського зоотехнічного технікуму [42, с.49]. Молодь Красноградського СГТ у 1926 р. працювала на курсах у 2 селах [10, с.24]. Волинський агрономічний технікум сільськогосподарські курси провів на своїй базі. Заняття тут проводили викладачі [3, с.44].

Студенти Майнівського СГТ у 1925 р. організували у селах сільськогосподарські гуртки, у які втягнули 110 молодих селян, і дитячі клуби, членами яких були 150 дітей шкільного віку [51, с.46]. Такі ж гуртки у селах започаткували студенти Київського СГП [6, с.43], Красноградського СГТ [10, с.24] і Харківського зоотехнічного технікуму [42, с.49]. Хлопці та дівчата Полтавського агрономічно-кооперативного технікуму організували при губсільбуді сільськогосподарський клуб, до якого вступили 130 осіб [12, с.37]. Крім того, студенти читали доповіді на сільськогосподарські теми (Харківський геодезичний та землепорядний інститут [43, с.47], Харківський зоотехнічний [42, с.49], Донецький [18, с.42], Мігеївський (восени – 300 лекцій) [7, с.47] і Красноградський СГТ [10, с.24]); працювали у хатах-читальнях, сільбуддах, кооперативах (Київський СГП [6, с.44], Мігеївський [7, с.47] і Красноградський СГТ [10, с.24]). Студенти Харківського геодезичного і землепорядного інституту влаштували для селян концерти і вистави [43, с.47]. Вистави проводили і студенти Донецького СГТ. Вони також організовували кампанії по збору коштів на потреби «Аерохіму», «червоних казарм», студентську лотерею тощо [50, с.42]. Хлопці і дівчата Київського СГП опікувалися сільськими стінгазетами, взяли шефство над комсомольськими осередками [6, с.43]. 110 студентів Мігеївського СГТ під час зимових канікул у 1925 р. обслуговували 80 сіл, де окрім вищезазначеної роботи, організовували осередки товариств «Доброхіму» і МОДРу, декілька кооперативів, ряд хат-читалень, сільбудів [7, с.47]. Студентство Білоцерківського СГТ у 1925 р. організувало у селах округу 14 осередків МОДРу, зокрема, у підшефному селі Пилипчі [52, с.45]. Студенти Красноградського СГТ, які працювали у 5 селах, створили тут сільськогосподарські музеї [4, с.24].

У вишах функціонували гуртки, де студенти могли реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт. Наприклад, у Харківському зоотехнічному інституті у 1929 р. гарно працював літературний гурток. Заняття відбувалися щотижня, на яких студенти розглядали актуальні проблеми літератури, критики, чи-

тали власні твори, проводили диспути за участю авторів нових творів [8, с.54]. У Волинському агрономічному технікумі функціонували літературний, драматичний, співочий та музичний гуртки [3, с.60]; Донецькому – хорový, музичний, драматичний [49, с.44]; Полонському – драматичний, музичний і літературний [37, с.87]; Білоцерківському СГТ – хорový, фізкультурний (54 члени) [52, с.45]; Єлисаветградському – драматичний [32, с.89]; Полтавському агрономічно-кооперативному – спортивний, співочий, музичний [45, с.92], драматичний [12, с.37].

Таким чином, журнал «Студент революції» містить цінні відомості про навчальну, науково-дослідну та громадсько-політичну роботу вишів сільськогосподарського профілю у 1920-ті рр. Тут розповідається про роботу предметних комісій, наукових гуртків і семінарів, формування навчально-матеріальної бази вишів, проходження студентами літньої практики. Пріоритетним напрямком вишів була їхня громадсько-політична робота. Зокрема, проводилася значна ідеологічна робота, якою керували осередки КП(б)У і ЛКСМУ. На сторінках журналу йдеться про роботу гуртків партійного спрямування, органів студентського самоврядування, виконавчого бюро пролетарського студентства, студентську пресу, гуртки, де молодь могла реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт. Важливим напрямком була шефська робота вишів у селах свого регіону.

Список використаних джерел та літератури:

1. А.Х. У Харківському Геодезичному Інституті / А.Х. // Студент революції. – Х., 1924. – № 1-2. – С.89-90.
2. Байда Р. Волинський Агро-Технікум / Р. Байда // Там само. – 1924. – № 6. – С.60.
3. Байда Р. Шефська робота Волинського Агро-Технікума / Р. Байда // Там само. – 1925. – № 1. – С.44-45.
4. В Харьковском С.Х.И. // Там само. – 1923. – № 7-8. – С.103-105.
5. В Харьковском Сельсько-Хозяйственном Институте // Там само. – 1923. – № 4-5. – С.93-94.
6. Вакуленко К. Село та студентство / К. Вакуленко // Там само. – 1924. – № 8-9. – С.43-44.
7. Грищенко В. В медвежьем углу / В. Грищенко // Там само. – 1925. – № 2. – С.47.
8. ДІПО. Не відстаємо / ДІПО // Там само. – 1929. – № 3. – С.54.
9. Драмарець. Наші студжори / Драмарець // Там само. – 1927. – № 5. – С.94-95.
10. Заблуда Г. В Ерастівському с.-господарському технікумі / Г. Заблуда // Там само. – 1927. – № 4. – С.65.
11. Зогин М. З нашого життя / М. Зотин // Там само. – 1925. – № 3. – С.39.
12. Іваніщенко К. З нашого життя / К. Іваніщенко // Там само. – 1925. – № 7. – С.37.
13. Кленський П. На практичній роботі / П. Кленський // Там само. – 1927. – № 6. – С.84-85.
14. Комарніцький О.Б. Журнал «Студент революції» про навчальну та громадську діяльність студентства вищих педагогічних навчальних закладів України (1930-1933 рр.) / О.Б. Комарніцький // Краєзнавство : наук. журн. – К. : ТОВ НВП «Ферокол», 2011. – Вип.4 (77). – С.32-37.

15. Комарницький О.Б. Студентство педагогічних навчальних закладів Сіверщини у 20-ті – на початку 30-х рр. ХХ ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») / О.Б. Комарницький // Сіверщина в історії України : зб. наук. пр. – К., Глухів : ТОВ НВП «Ферокол», 2010. – Вип.3. – С.306-309.
16. Комарницький О.Б. Студентство педагогічних технікумів України на початку 30-х рр. ХХ ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») / О.Б. Комарницький // Література та культура Полісся : зб. наук. пр. – Ніжин : Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя, 2011. – Т.65. – С.105-116.
17. Краснов. С новими силами (В Харьковском Ветеринарном Институте) / Краснов // Студент революції. – 1924. – № 7. – С.42-43.
18. Круть М. «Обличчям до села» / М. Круть // Там само. – 1926. – № 1. – С.41-42.
19. Круть М. Яка користь від наради / М. Круть // Там само. – 1926. – № 2. – С.23.
20. Кукс. Харківський Ветеринарний Інститут / Кукс // Там само. – 1924. – № 1-2. – С.82-84.
21. Кукс. Харківський Землеустрійний Інститут / Кукс // Там само. – 1924. – № 1-2. – С.94.
22. Кукс. Харьковский Геодозический и Землеустроительный Институт / Кукс // Там само. – 1923. – № 6. – С.82-83.
23. Кумпань І. Наші стінні газети / І. Кумпань // Там само. – 1924. – №7. – С.50-52.
24. Курсовая система в с.-х. Институте // Там само. – 1922. – № 1. – С.90.
25. Лисогорів С. Де-що про Херсонський С.-Г. Технікум / С. Лисогорів // Там само. – 1925. – № 1. – С.46.
26. Лифшиц Э. О дипломных работах и стажерстве в сельско-хозяйственных ВУЗах / Э. Лифшиц // Там само. – 1925. – № 4. – С.35-36.
27. М.С. Про нашу стінну газету / М.С. // Там само. – 1926. – № 1. – С.55.
28. Максимов. Геодозія – агроспецу / Максимов // Там само. – 1926. – № 3. – С.22.
29. «Механічні громадяни» у виші // Там само. – 1929. – № 4. – С.47.
30. Михайлик М. Життя Красноградського с.-г. технікуму / М. Михайлик // Там само. – 1926. – № 3. – С.24.
31. Михайлик М. Красноградський сільсько-господарський технікум / Михайлик // Там само. – 1927. – № 6. – С.85.
32. Модржевська М. З трьохлітніх мандрювань Єласеветського С.-Г. Технікуму / М. Модржевська // Там само. – 1924. – № 1-2. – С.88-89.
33. Наші журнали. «Жнива» // Там само. – 1925. – № 3. – С.57.
34. Обзор работы профячеек при Х.С.-Х. Ин-те // Там само. – 1923. – № 4-5. – С.101-102.
35. Пальчевський В. Свято пролетарської культури / В. Пальчевський // Там само. – 1923. – № 7-8. – С.112-113.
36. Позняков П. Ветеринарний Інститут / П. Позняков // Там само. – 1923. – № 2-3. – С.115-116.
37. Полонский с.-хоз. техникум // Там само. – 1923. – № 6. – С.87.
38. Полтавський землевпорядний технікум // Там само. – 1927. – № 8. – С.61.
39. Поширити програму сільсько-господарської економіки // Там само. – 1927. – № 6. – С.83.
40. Профробота в ВУЗах. В сельско-хозяйственном институте // Там само. – 1923. – № 6. – С.97.
41. Профробота Каменец-Подольского Рабфака и Агрофака С.Х.И. // Там само. – 1923. – № 6. – С.99-101.

42. Пшенишний П. З нашого життя (Харківський зоотехнікум) / П. Пшенишний // Там само. — 1924. — № 7. — С.48-49.
43. Р. Начало учебного года в Харьковском Геодезическом и Землеустроительном Институте / Р. // Там само. — 1924. — № 7. — С.47.
44. Рабфак Киевских Политехнических и сельско-хоз. институтов // Там само. — 1923. — № 6. — С.86.
45. Рибалка Д. В Полтавському Агро-Кооперативному технікумі / Д. Рибалка // Там само. — 1924. — № 1-2. — С.92-93.
46. Савченко М. Про красназв'ичі осередки кам'янецьких ВУЗів // Там само. — 1926. — № 1. — С.50.
47. Увольнения и новые назначения профессуры в ВУЗах Харькова // Там само. — 1922. — № 1. — С.98.
48. Хмиз. Полтавський землевпорядний технікум / Хмиз // Там само. — 1927. — №8. — С. 61-62.
49. Шевелев М. Що дали сільсько-господарські курси / М. Шевелев // Там само. — 1925. — № 3. — С.43-44.
50. Шевельов. Наші хиби / Шевельов // Там само. — 1925. — № 8. — С.33.
51. Шрамченко В. З досвіду Майнівського технікуму / В. Шрамченко // Там само. — 1925. — № 2. — С.45-46.
52. Яблоновский. За работой / Яблоновский // Там само. — 1925. — № 3. — С.44-45.

В. В. Покалюк

Журнал «Студент революции» об учебной, научно-исследовательской, общественно-политической работе сельскохозяйственных вузов УССР в 1920-е гг.

В статье на основе публикаций журнала «Студент революции» рассказывается об учебной, научно-исследовательской и общественно-политической работе вузов сельскохозяйственного профиля в 1920-е гг. Автор, характеризуя учебную работу, отмечает, что начало учебного года в вузах было не ритмичным, а собственно учебную работу планировали предметные комиссии, которые рассматривали и утверждали программы и рабочие планы, осуществляли попытки совершенствования методов преподавания и системы обучения. Показано дискуссии о введении новых методов обучения, в частности бригадно-лабораторного. Рассказывается о формировании учебно-материальной базы вузов. Автор проанализировал публикации, в которых говорится о прохождении студентами обязательной летней практики. Констатируется, что первые выпуски студентов были малочисленными.

Определенное внимание в статье уделено научно-исследовательской работе, которая, прежде всего, проводилась в научных кружках и семинарах. Отмечается, что одним из приоритетных направлений вузов была их общественно-политическая работа. В частности, проводилась значительная идеологическая работа, которой руководили ячейки КП(б)У и ЛКСМУ. Речь идет о работе кружков партийного направления, органов студенческого самоуправления, исполнительного бюро пролетарского студенчества. Анализируются публикации журнала, выясняют роль в жизни студентов прессы. Констатируется, что важным направлением была шефская работа вузов в селах своего региона. Автор рассказывает о работе кружков, где студенты могли реализовать свои творческие способности, выявить спортивную закалку.

Ключевые слова: институт, техникум, сельское хозяйство, студент, преподаватель, обучение, шефская работа.

«The student of revolution» magazine about the training, scientific and research, social and political activity of the agricultural higher education institutions of USSR in 1920s

The article, on the ground of «The student of revolution» magazine publications, describes the training, scientific and research, social and political activity of the higher education institutions of agricultural orientation in 1920s. The author, characterizing the training activity, specifies that the beginning of the academic year at universities wasn't rhythmic; in fact, the training activity was planned by the subject commissions, which considered and approved the programs and working schedules, attempted to improve the methods of teaching and educational system. There are discussions given, on the introduction of new teaching methods, in particular, brigade-laboratory one. It goes about the formation of educational and material base of the universities. The author has analyzed the publications, dealing with the students' compulsory summer traineeship, and their participation in regional agrarian meetings, at which the local agronomists, vets, planners were present. It is stated that the first students' graduations were few in number; therefore the agricultural industry lacked personnel. In the article, certain attention is paid to the scientific and research activity, which, first of all, was performed in scientific groups and seminars.

It is specified that one of the priority specialties of the universities was their civil and political activity; in particular, a significant ideological work was carried out, led by the Communist Party (Bolshevik) of Ukraine and the Leninist Young Communist League of Ukraine. They were few in number. In universities, along with the rector there also a university of political commissars existed, which controlled the activity of the head of institution and monitored the compliance of the accuracy rate of the Bolshevik Party. The publication describes the activity of lecturers and students in the groups of party orientation (political, Leninist, political science, history of revolutionary movement, antireligious propaganda). Attention is paid to the fact that the work of these groups was not always efficient. It refers to the work of the student government. At the beginning of the decade the students' interests were defended by the students' committees, next to which at universities the professional sections worked. In the middle of the decade the work of the sections was united and coordinated by an executive bureau of proletarian studentship, appeared to replace the students' committees. It is told about the work of the commissions of the bureau – training, cultural and educational, material security. It is specified that in the universities there functioned the professional sections of committee of indigent peasants, packets of voluntary public organizations. There are magazine publications reviewed, clarifying the role of the press in the students' life, in particular magazines and wall newspapers. Special attention is paid to the status of «The student of revolution» magazine subscriptions. It is stated that the mentoring work of the universities in villages of their region was an important dimension. Students used to organize for peasants the agricultural courses, groups and clubs. Besides, the youth read the reports on agricultural topics, worked in reading houses, village buildings, cooperatives, arranged concerts and plays for peasants, organized fund-raising campaigns for the needs of «Aerochem», «red barracks», students' lottery, took charge of village wall newspapers, took patronage over Komsomol cells.

It is specified at the same time that an excessive enthusiasm for work in the villages affected the academic success of the students. Author describes the work of the groups, where students were able to implement their creative abilities, reveal their sports hardening.

Key words: institute, technical college, agriculture, student, lecturer, education, mentoring work.

Отримано: 25.10.2016

УДК 930(73+4)«19/20»:94(477.7)«1918/1919»

О. О. Приказюк

СУЧАСНА ЗАХІДНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ ПІД ПРОВОДОМ Н. ГРИГОР'ЄВА

У статті здійснено аналіз сучасних праць дослідників із США та країн Західної Європи, які торкаються висвітлення повстанського руху на півдні України на чолі з отаманом Н. Григор'євим у 1918-1919 рр. Зазначається, що в цих роботах міститься інформація про участь Н. Григор'єва в антигетьманському повстанні у листопаді-грудні 1918 р., про боротьбу його загонів з військами Антанти в січні-квітні 1919 р., про хід антибільшовицького повстання під проводом Н. Григор'єва в травні 1919 р. та єврейські погроми, які було вчинено повстанцями.

Більшість робіт сучасних західних авторів опирається на праці попередників та обмежену джерельну базу. Найчастіше американські та західноєвропейські автори оперують даними з мемуарів В. Антонова-Овсієнка, а також досліджень Артура Адамса, які давно вже стали класичними. Із праць українських авторів найбільшою популярністю користуються роботи В. Горака.

Зазвичай діяльність Н. Григор'єва порівнюється зарубіжними авторами з діяльністю іншого відомого повстанського отамана – Н. Махна. Західні автори зазначають, що повстання Н. Григор'єва в травні 1919 р. було спровоковане аграрною політикою більшовиків. У той же час вони відкидають наявність якоїсь політичної програми у отамана Н. Григор'єва. Хід повстання в основному зображується вірно, проте стандартними є неточності в показі географії повстанського руху та чисельності повстанців.

Ключові слова: повстанський рух, Н. Григор'єв, зарубіжна історіографія, американські дослідники, західноєвропейські автори.

Доба Української революції 1917-1920 рр. народила чимало відомих військових діячів. Серед них особливе місце займає повстанський отаман Никифор Олександрович Григор'єв. Очоловані ним повстанські загони зіграли надзвичайно важливу роль у військово-політичних подіях на Півдні України наприкінці 1918 р. – в першій половині 1919 р. Саме тому про селянський повстанський рух під проводом отамана Н. Григор'єва згадують всі без винятку історики, які досліджують події Української революції на Півдні України. Велика кількість робіт, які торкаються різних аспектів історії григор'євського повстанського руху, дає можливість стверджувати, що в історичній науці в цілому сформувалася